

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

Komisija za kulturo, znanost, šolstvo in šport

8

Številka: 0650-00/07-P
Ljubljana, 6. 5. 2015

Komisija Državnega sveta za kulturo, znanost, šolstvo in šport je, na podlagi 20. in 29. člena Poslovnika Državnega sveta (Uradni list RS, št. 70/08, 73/09, 101/10, 6/14 in 26/15) oblikovala naslednje

Poročilo
k obravnavi Zaključkov s posveta Delovanje kolektivnih organizacij,
ki upravljajo z avtorskimi pravicami

Državni svet Republike Slovenije je 17. marca 2015 na pobudo državnega svetnika, ki zastopa področje kulture, Mitja Bervarja organiziral posvet z naslovom *Delovanje kolektivnih organizacij, ki upravljajo z avtorskimi pravicami*.

Posvet sta odprla predsednik Državnega sveta Mitja Bervar in ministrica za kulturo mag. Julijana Bizjak Mlakar. Antun Tomislav Šaban, glavni tajnik Hrvatskega društva skladatelja, in podpredsednik European Composer and Songwriter Alliance ter Nenad Marčec, glavni direktor HDS-ZAMP, sta predstavila hrvaške izkušnje na tem področju.

V luči spreminjanja Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah ter raznovrstnosti problematike s področja uveljavljanja in zaščite avtorskih pravic so stališča predstavili Vesna Stanković Juričić iz Urada RS za intelektualno lastnino, dr. Maja Bogataj Jančič z Inštituta za intelektualno lastnino, dr. Gorazd Trpin z Inštituta za upravno pravo, Gregor Štibernik iz Zavoda za uveljavljanje pravic avtorjev, izvajalcev in producentov avdiovizualnih del Slovenije (AIPA), Boštjan Dermol iz Zavoda za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije (IPF), Tomaž Grubar iz Združenja skladateljev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic Slovenije (Združenje SAZAS), Rudi Zaman iz Slovenske avtorske in založniške organizacije za pravice reproduciranja (SAZOR GIZ), mag. Tone Frelih iz Združenja avtorjev Slovenije (ZAMP), Roman Završek iz Trgovinske zbornice Slovenije, Alojz Kovšca iz Obrtno-podjetniške zbornice Slovenije, Jani Golob iz Društva slovenskih skladateljev in Slavko Pregl iz Društva slovenskih pisateljev.

Na podlagi predstavitev in razprave na posvetu so bili oblikovani naslednji zaključki:

- Sistem avtorskega prava spodbuja ustvarjalnost, nagrajuje avtorje in širi znanja ob prilagajanju tehnološkemu napredku pri izmenjavi avtorskih del. Dotika se zelo široke skupine deležnikov tako ustvarjalcev kot imetnikov pravic in uporabnikov oz. družbe kot celote. Avtorsko pravo je tržni sistem, ki določa vrednost ustvarjalnega dela - tudi na področju umetnosti in kulture. Države z izoblikovanimi kulturnimi politikami naj bi oblikovale tržni koncept avtorskega prava s tem, da določijo javni interes na področju kulture kot javne dobrine, zato je treba razmejiti tržni avtorskopравни koncept in kulturne politike ter tako omogočiti kakovostno strokovno razpravo o problematiki avtorskega prava in kolektivnega upravljanja.
- Ob spreminjanju Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (ZASP) se pojavljajo različna vprašanja kot npr., ali ima avtorsko pravo poleg tržnega tudi socialni korektiv, kako naj avtorskopравни sistem varuje nacionalni interes, vprašanja tarif in dovoljenj, nadzora države nad delom kolektivnih organizacij, zaščite domače ustvarjalnosti, promocijskih skladov, dostopa do legalnih vsebin ter privatnega in drugega lastnega reproduciranja. Pred novimi spremembami ZASP bi morali analizirati izvajanje zakonskih pristojnosti in dolžnosti državnih organov, nosilcev in uporabnikov pri upravljanju z avtorskimi pravicami, s tem povezano obsežno sodno prakso, večinoma nekonsistentno zaradi nejasnosti zakonskih določb in podzakonskih aktov.
- Pomembno je spoštovanje avtorskih pravic ob hkratnem oblikovanju tarif, ki omogočajo koeksistenco vseh, tako avtorjev, kolektivnih organizacij kot tudi uporabnikov avtorsko zaščitenih del. Kolektivne organizacije so tiste, ki se za imetnike pravic pogajajo za primerne cene nadomestila in pogoje za uporabo zaščitenega dela. Tarife naj bodo po posameznih dejavnostih primerljive s poslovnim okoljem EU in naj na tem področju omogočajo večjo pravno varnost in preglednost delovanja kolektivnih organizacij. Imetnik pravic ne more sam postavljati pogojev in cene nadomestila, odvisen je od uspešnosti dela kolektivnih organizacij v pogajanjih o višini nadomestil in sklepanja sporazumov z uporabniki in na koncu tudi do izterjave nadomestil in eventualnih sodnih postopkov pred sodišči. Finančna sredstva kot rezultat materialnih avtorskih pravic so zasebna finančna sredstva avtorjev in imetnikov pravic, z njimi razpolagajo samo člani prek organov svojih organizacij, ki so avtonomne. Le tako lahko ščitijo interese in pravice avtorjev v razmerju do interesov gospodarskih družb, zavezank za plačevanje zakonske obveze. Obvezno kolektivno upravljanje, ki omogoča ustrezno zaščito avtorske pravice in uporabnikom ustrezno rešitev pri prenosu avtorske pravice za uporabo del, se je v Sloveniji izkazalo omejujoče tako za avtorje kot za uporabnike. Razmisliti velja o rešitvi, ki bi v določenih primerih avtorju omogočila individualno upravljanje pravice na posameznem delu, uporabnikom pa možnost izbire.
- Imetnikom pravic, članom in upravičencem mora sistem zagotoviti notranji nadzor in pristojnost nad delom. Nadzor nad zakonitimi, skladno s podeljenim dovoljenjem, mora biti v pristojnosti države (pristojnih ministrstev in uradov). Smiselno bi bilo pristojnosti za nadzor nad izvajanjem pooblastil in dovoljenj kolektivnih organizacij preseliti na ministrstvo, pristojno za kulturo, ali celo na ministrstvo, pristojno za pravosodje. Ministrstvo, pristojno za gospodarstvo, združuje tako upravičence kot uporabnike in je v neprestanem konfliktu interesov podvržen vplivu in nenehnemu

pritisku uporabniških lobijev, multinacionalnih, globalnih korporacij, medijskih modulov in mrež. Na nujnost sistemske prevetritve opozarja vrsto sodnih postopkov zaradi neurejenosti pogodbenih razmerij uporabnikov s kolektivnimi organizacijami, izvršilnih postopkov zaradi neplačevanja nadomestil za uporabo, zastarela in nejasna dovoljenja, nedelujoči postopki za presojo veljavnosti ali primernosti tarif, številni inducirani upravni postopki proti kolektivnim organizacijam, prenormiranje in postopkovna nejasnost itd. Ministrstvo, pristojno za kulturo, je po svoji naravi primernejše za nadzor nad kolektivnimi organizacijami, ker gre za nadomestila na podlagi uporabe zaščitenih vsebin, ki imajo kulturno vrednost. Država s tem izkazuje svoj odnos do pomena intelektualne lastnine, jo primerno ščiti, tako kot ustvarjalnost, kulturo, izročilo, materni jezik in ceni svoje ustvarjalce, avtorje, domače delo, ustvarja delovna mesta, razvija dodano vrednost in plemeniti kulturni prostor in narodno zavest.

- Promocijski skladi so pomembni za zaščito slovenskega jezika, domače ustvarjalnosti in kulturne raznolikosti. Najmanj 20 % zbranih sredstev bi se moralo odvesti v posebne promocijske sklade ter jih nameniti žanrski in kulturni raznolikosti, v spodbujanje domače produkcije.
- Ustvarjalnost je pomembno ustrezno nagraditi, kolektivne organizacije pa morajo biti instrument za uveljavitev avtorskih pravic na vseh področjih prek normiranih okvirov organiziranosti in delovanja ter razumevanja njihove družbene vloge pri upravljanju in v razmerjih do imetnikov pravic, uporabnikov in države. Na razvrednotenje intelektualnega dela opozarjajo neposredni literarni avtorski honorarji, ki so se v zadnjih štiridesetih letih znižali od ene na četrtno povprečne slovenske plače za avtorsko polo (za subvencionirane knjige). V založništvu to pomeni približno 10 % knjižnih izdaj. Sistem knjižničnega nadomestila je začel veljati šele dvanajst let po sprejeti direktivi Sveta Evrope. V Sloveniji je znesek za poplačilo avtorjem, katerih dela se izposojajo v javnih knjižnicah, vezan na znesek, ki ga država namenja za nakup knjižničnega gradiva. Od 2010 do danes se je ta znesek zmanjšal za 53 %, manj pa so prejeli tudi avtorji, čeprav se je izposoja v knjižnicah povečala za 12 % (v ta odstotek pa niso zajete šolske knjižnice).
- Problematika uveljavljanja nadomestil je pereča tudi pri zasebnem in drugem lastnem reproduciranju. Ocenjuje se, da so imetniki pravic na letnem nivoju upravičeni do nadomestil v višini okrog 2 milijonov evrov, dovoljenj za uveljavljanje nadomestil pa ni bilo podeljeno že pet let - kljub zakonski pravici. Zavezanci nadomestil ne plačujejo, a so ta nadomestila vključena v ceno izdelkov.
- Zainteresirana kolektivna organizacija kljub dovoljenju za pobiranje nadomestil iz naslova reproduciranja in evropskim direktivam, priporočilom in Zakonu o avtorski in sorodnih pravicah tega zlasti v osnovnih in srednjih šolah ni uspela uveljaviti. Za kakovostno šolo je pomembno, da lahko učenci in dijaki ter študentje dostopajo in uporabljajo širok izbor literature, pesniških zbirk, strokovnih del, posameznih vaj itd., vendar vsega tega ne šole, ne starši, ne učenci ne morejo kupovati. Z minimalnimi nadomestili bi lahko vsa ta gradiva ponudili za izvajanje kakovostnega pouka. Ob tem, da se prenos in uporaba avtorskih del vedno bolj digitalizira, kolektivne organizacije še vedno nimajo dovoljenja za pobiranje nadomestil od praznih nosilcev zvoka in slike.

- Na področju zabavne glasbe je opaziti povečano aktivnost multinacionalnih založniških hiš, ki vplivajo na slovenski medijski prostor. Pri tem sodelujejo njihovi lokalni zastopniki in vplivni lobisti. Tako ni ogrožena slovenska resna glasba, ampak slovenska glasba sploh.
- Evropski parlament in Svet EU sta sprejela Direktivo o kolektivnem upravljanju avtorske in sorodnih pravic ter izdajanju večozemeljskih licenc za pravice za glasbena dela za spletno uporabo na notranjem trgu. Direktiva v duhu nove evropske medsektorske politike "pametne regulacije" na področju kolektivnega upravljanja vzpostavlja sistem samoregulacije ter razmerje med državo in kolektivnimi organizacijami in njihovimi člani – imenitnike avtorskih pravic postavlja na nove pravne temelje. Direktiva pomeni odmik od dosedanje pokroviteljske vloge države do avtorjev in uporabnikov njihovih stvaritev. Direktiva opredeljuje nov način upravljanja in nadzora kolektivnih organizacij oz. prenaša način urejanja medsebojnih notranjih razmerij na kolektivne organizacije. Spremenjen avtonomni status kolektivnih organizacij pomeni nov način upravljanja na ravni strateškega odločanja z večjo vključenostjo vseh članov v odločanje. Končni cilj je zagotovitev čim večjega vpliva članstva na vseh ravneh odločanja in nadzora v kolektivni organizaciji.
- Rok za implementacijo direktive je 10. april 2016. Pristojni pripravljavci zakonodaje morajo takoj vzpostaviti kakovosten strokovni dialog z zainteresiranimi javnostmi, zlasti s predstavniki imetnikov pravic in vzpostaviti enakopravnost razmerja med državo – pristojnimi organi in kolektivnimi organizacijami. V pripravo ustreznih sprememb zakonodaje na tem področju morajo biti sorazmerno vključene tudi organizacije uporabnikov v prid ureditvi razmer in ustvarjanju pozitivne klime na strani imetnikov, predvsem pa uporabnikov do priznavanja avtorske in sorodnih pravic ter poenostavitve postopkov za uporabnike pri prenosu pravice ob uporabi avtorsko zaščitenih del. Zakon mora zagotoviti pogoje uporabe avtorskih del, opredeliti ustrezno sankcioniranje kršiteljev, vzvode transparentnega nadzora in upravljanja, notranjega upravljanja, možnost popolnega in neomejenega razpolaganja z zasebno avtorsko lastnino, kjer ceno določa samo trg, ter možnost, da imetniki avtorskih pravic sami upravljajo s svojimi pravicami in s kolektivnimi organizacijami. Država mora skrbeti za zakonitost delovanja avtorskopravnega sistema ob nedvoumnih in jasnih določbah sodobnega zakona in za podeljevanje dovoljenj za opravljanje teh dejavnosti. S spremembami zakona je treba implementirati tudi direktivo o osirotelih delih, s čimer naj bi se odpravile nekatere pomanjkljivosti obstoječega zakona; javnim ustanovam, kot so javne knjižnice, arhivi in muzeji, pa bo omogočena uporaba avtorskih del, katerih lastnik ni znan ali ga ni mogoče najti.
- Predstavniki uporabnikov predlagajo izdajo enega računa v primerih, ko imajo na posameznem načinu uporabe avtorskega dela zahteve različne kolektivne organizacije. Nujna je organizacija skupne službe za pobiranje nadomestil za uporabo zaščitenih avtorskih del. Zmanjšanje administrativnega obremenjevanja uporabnikov in kolektivnih organizacij ter s tem dolgoročno optimizacija procesov kolektivnih organizacij bo pozitivno vplivala na večjo transparentnost obremenitve uporabnikov in na boljše sodelovanje med različnimi kolektivnimi organizacijami.

- Pristojno ministrstvo oz. urad za intelektualno lastnino se mora skupaj s pristojnim ministrstvom za kulturo zavzemati za promocijo pomena intelektualne lastnine, da se področje intelektualne lastnine ustrezno umesti znotraj strateških državnih gospodarskih in kulturnih načrtov. Pristojni urad za intelektualno lastnino se mora na področju avtorskega prava kadrovske okrepiti, da bo lahko razreševal vprašanja avtorskega prava kot so piratstvo, izjeme in omejitve avtorske pravice, ozaveščanje in krepitev infrastrukture ter prilagoditev avtorskega sistema novim tehnološkim realnostim.
- Ministrstvo, pristojno za kulturo, mora skladno z Nacionalnim programom za kulturo zagotoviti več različnih virov za podporo razvoja kulture, ne le iz proračunskih, ampak tudi tržnih. Državno-pokroviteljski model naj zamenja nov celovit kulturni model, ki bo sposoben na raznolično kulturno krajino gledati dinamično in v korist ustvarjalcev ter dostopnosti do kulturnih dobrin.
- Cehovska združenja z različnih področij ustvarjalnosti naj s pravili in pravnimi sredstvi dvigujejo standarde za pravičnejše pogoje ustvarjanja in distribucijo denarja. Sindikati na področju kulture naj ocenijo svoje dosedanje delo in napore v prizadevanju za bolj pravičen trg in izobražene ustvarjalce, ki se zavedajo svojih pravic. Obenem naj ščitijo tudi mlade ustvarjalce, ki še nimajo pogojev na trgu dela, ne glede na to, koliko kreativnega potenciala premorejo.
- Ustvarjalci, imetniki avtorskih pravic, izvajalci, producenti in založniki si morajo prizadevati za dogovor, ki bo omogočal dvig javne podobe kolektivnih organizacij in razcvet kolektivnega upravljanja v Sloveniji v interesu vseh organizacij in njihovih članov.
- Zakonodajalec naj natančneje opredeli postopek pred Svetom za avtorsko pravo v primerih, ko kolektivna organizacija in reprezentativno združenje uporabnikov ne dosežeta soglasja za sklenitev skupnega sporazuma za določitev primerne tarife za uporabo avtorsko varovanih del, kot tudi stroške postopka, ki bi morali biti razumni, sorazmerni in predvidljivi.

* * *

Za poročevalca na seji Državnega sveta je bil določen državni svetnik Tomaž Horvat, mag..

dr. Zoran Božič
predsednik